

УДК 334.722:330.3(477.74)

ОЦІНКА РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА м. ІЛЛІЧІВСЬК ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТА

А.І. Бутенко, д.е.н., професор

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

У сучасній економіці зростає роль малого підприємництва як сектора, що має не тільки важливе народногосподарське, але і соціальне значення, та спрямований на розширення виробництва і поліпшення споживчих властивостей товарів, підвищення якості життя громадян. Рівень розвитку малого підприємництва є одним з найважливіших показників соціальної орієнтації ринкової економіки.

Малий бізнес як соціальне, економічне і політичне явище, що охоплює практично всі галузі економічної діяльності сприяє вирішенню таких задач, як: сприяння розвитку конкурентної ринкової економіки; подолання бідності, тобто забезпечення формування середнього класу – основного гаранта соціальної і політичної стабільності суспільства; підвищення інвестиційної привабливості територій; забезпечення зайнятості і зростання матеріального добробуту населення, що буде сприяти задоволенню матеріальних потреб за допомогою розвитку ринку споживчих товарів і, особливо, сфери послуг.

Аналіз останніх досліджень

Серед вітчизняних дослідників проблемам розвитку підприємництва присвячені наукові праці З.С. Варналя, Я.А. Жаліла, В.І. Ляшенка, Є.В. Лазаревої, Н.Л. Шлафман [1], Г.С. Кесарчук [2], М.В. Заплатинського [3] та ін., серед російських вчених слід відзначити: А.Ю. Чепуренко, А.Ф. Щуплєцова, О.Н. Булакіну [4] та ін. Дослідженню окремих аспектів сталого розвитку підприємницької діяльності присвятили свої праці такі науковці, як О.І. Амоша, Б.В. Буркинський, С.І. Дорогунцов, М.А. Хвесик, С.К. Харічков, В.А. Голян, Є.В. Хлобистов, В.М. Степанов, І.О. Гродзинська, Н.І. Конищева, В.С. Міщенко, В.І. Мацола, Ю.В. Зінько, М.В. Ільїна, В.Ф. Кіфяк, Л.В. Жарова, С.Г. Нездоймінов та інші вчені. Про те, на жаль, до сьогодні в Україні ще не вдалось досягти рівня більшості ринкових країн з розвитку малого підприємництва. Тому, завдання досягнення сталого розвитку суспільства є досить актуальним і неможливим без створення ефективних механізмів підтримки малого підприємництва на всіх рівнях – від державного до муніципального.

У зв'язку з цим, метою статті є оцінка рівня розвитку малого підприємництва в м. Іллічівськ та

Бутенко А.І. Оцінка розвитку малого підприємництва м. Іллічівськ для забезпечення сталого розвитку міста.

Проаналізовано показники розвитку малого підприємництва в м. Іллічівськ та надано пропозиції щодо його активізації в контексті парадигми сталого розвитку.

Ключові слова: мале підприємництво, сталий розвиток

Бутенко А.И. Оценка развития малого предпринимательства г. Ильичевск для обеспечения устойчивого развития города.

Аннотация. Проанализированы показатели развития малого предпринимательства в г. Ильичевск и предложены мероприятия для его активизации в контексте парадигмы устойчивого развития.

Ключевые слова: малое предпринимательство, устойчивое развитие.

Butenko A.I. Evaluation of small business in Illichivsk city for providing its sustainable development.

Analyzed the performance of small business in Illichivsk city and provided the suggestions for its activation in the context of the development sustainability paradigm.

Keywords: small business, sustainable development

пошук напрямків його активізації в контексті сталого розвитку міста.

Виклад основного матеріалу

Іллічівськ – місто обласного підпорядкування Одеської області. Територія Іллічівської міської ради «крім міста Іллічівськ охоплює також селище Олександрівка, село Малоодолинське і село Бурлача Балка. Чисельність населення, що проживають в населених пунктах Іллічівської міської ради становить – 71,6 тис. осіб.

У рейтингу «Лучшие города для жизни», складеному журналом «Фокус» у 2010 р., м. Іллічівськ зайняло 22-ге місце, значно втративши власні позиції порівняно з 2009 роком, коли воно було на 8-ому місці. Рейтинг складався на базі оцінки наступних індикаторів:

1) Населення (осіб) – розраховується на базі даних Держкомстату, міських управлінь статистики, прес-служб міськвиконкомів на 01.04.2010 р.

2) Міграція (індекс Фокуса) – відбиває відношення різниці між особами, що приїхали і виїхали з міста, а також природного приросту (народжуваність і смертність) до загальної чисельності населення міста (використані дані за 2009 р. і I кв. 2010 р.).

3) Інфраструктура (індекс Фокуса) – включає кількість дитячих садів, шкіл, лікарень, ринків. У критерії також враховуються продуктові супермаркети (площею не менше 1,5 тис. м²), торговельно-розважальні центри (площею не менше 4 тис. м²) і спортивні комплекси (площею не менше 1,5 тис. м²). Розраховується на базі даних міських виконкомів, а також інформації з відкритих джерел.

4) Бюджет (грн.) – витрати міського бюджету в розрахунку на одного мешканця. Розраховується на базі даних міських виконкомів за підсумками минулого року.

5) Екологія (індекс Фокуса) – отриманий на підставі експертної оцінки, проведеної Всеукраїнською екологічною громадською організацією «Мама-86». Містить у собі:

- місце розташування населеного пункту;
- «функціональне» призначення міста, види виробництв;
- джерела забруднення навколишнього середовища, рівень забруднення води, повітря, ґрунту;
- види і рівень небезпеки забруднення;
- транспортне навантаження; а також інші специфічні фактори.

6) Злочинність – відбиває кількість злочинів на 10 тис. жителів. Розраховано на базі даних міських виконкомів за 2009 р.

7) Ділова активність (індекс Фокуса) – виведений на підставі інформації про кількість зареєстрованих приватних підприємств (юридичних і фізичних осіб) за станом на 01.04.2010 р. Критерій також включає дані про кількість нових робочих місць, створених із січня 2009-го по

квітень 2010 р. Розраховано на базі даних міських виконкомів.

8) Безробіття (%) – розраховано на базі даних міських виконкомів на 01.04.2010 р.

9) Середня заробітна плата (грн.) – розраховано на базі даних міських виконкомів на 01.04.2010 р.

10) Житлово-комунальні послуги (індекс Фокуса) – відбиває рівень забезпеченості комунальними послугами. Розраховано на базі даних міських виконкомів з Асоціації міст України, Міністерства житлово-комунального господарства, а також інформації з відкритих джерел.

11) Нерухомість (\$/м²) – експертна оцінка агентств нерухомості SV Development, «Благовіст», «Планета Оболонь», а також дані Ріелторської палати України.

12) Вища освіта (індекс Фокуса) – кількість вузів III й IV рівня акредитації, а також співвідношення кількості студентів і чисельності населення.

13) Культура (індекс Фокуса) – отриманий на підставі експертної оцінки кінопрокатних компаній: V&N film distribution, «Гемини», «Артхаус Трафик»; художніх галерей «Я Галерея» Павла Гудимова, Галереї Тетяни Миронової, а також концертного агентства «Еврошоу».

14) Туристична привабливість (індекс Фокуса) – виведений на підставі експертних оцінок туристичних компаній «Феєрія», Pan Ukraine, Terra Incognita, «Дунай Тур», групи компаній «Кандагар», туроператорів «Етнотур» і «Галичина-Тур», а також даних Асоціації лідерів туристичного бізнесу України. Оцінки виставлялися з урахуванням потоку туристів, наявності визначних пам'яток у містах і туристичної інфраструктури.

Індекси Фокуса представлені в балах, де 55 – максимальне значення.

У м. Іллічівськ значення деяких індикаторів – досить наближені до максимального, зокрема таких, як: безробіття (55), міграція (49), середня зарплата (47) і бюджет (46). Але такі індикатори, як вища освіта (11), екологія (13), туристична привабливість і ділова активність (по 17), нерухомість (8) – дуже низькі.

Крім того, якщо невеликі значення таких індикаторів, як вища освіта та туристична привабливість, викликані об'єктивними обставинами: поряд велике місто Одеса, яке має великі університети та визначні пам'ятки культури й архітектури, то низьке значення індикатора «ділова активність» свідчить про недостатнє стимулювання розвитку підприємницького сектора, особливо малого підприємництва.

Якщо розглянути статистичні дані, то можна побачити, що у 2011 р., як і у попередніх роках, домінуюча частина інвестицій в основний капітал освоєна у промислово-розвинутих районах та містах Одеської області, а також тих, що знаходяться на територіях, розташованих поблизу обласного центру. Так, 59,1% обсягів інвестицій в

основний капітал освоєно забудовниками м. Одеса, 5,7% – м. Южне, 4,7% – м. Іллічівськ.

Серед районів та міст Одещини найвищий обсяг капітальних вкладень у розрахунку на одну особу спостерігався у містах Южному (15,2 тис. грн.), Іллічівську (5,4 тис. грн.) та Одесі (4,9 тис. грн.)

Обсяги реалізованої промислової продукції на одну особу в області за 2011 р. склали 10207,6 грн., що нижче рівня відповідного періоду минулого року на 14,3%. Найбільший цей показник у містах: Южному – 248135,2 грн., Іллічівську – 19478,6 грн., Одесі – 8577,2 грн., Білгороді-Дністровському – 8253,0 грн., Котовську – 6157,8 грн., Ізмаїлі – 4043,2 грн., Теплодарі – 3678,9 грн.

Динаміка росту кількості суб'єктів підприємницької діяльності в місті за останні 4 роки залишається позитивною. На кінець 2010 року загалом в місті зареєстровано 8309 суб'єктів підприємництва, з яких 2161 юридичних осіб та 6148 приватних підприємців. Питома вага малого бізнесу у загальному випуску продукції (робіт, послуг) в 2010 році склала 8% (в 2007 році – 3,8%). Однак, питома вага малого бізнесу у

формуванні доходної частини міського бюджету на кінець 2011 року становила всього близько 4%.

В місті Іллічівську середня зарплата у 2010-2012 рр. зростала вищими темпами порівняно з іншими містами Одеської області, де в цей період вона навіть зменшувалась в окремих містах (табл. 1).

За ініціативи міської ради на підставі Указу Президента України «Про державну підтримку малого підприємництва» № 456/8 від 12.05.98 року у місті створений фонд підтримки малого підприємництва. Фонд здійснює свою роботу відповідно Програми підтримки малого підприємництва на 2011 – 2012 роки, затвердженої рішенням Іллічівської міської ради № 54-VI від 15.04.2011 року та надає допомогу з бухгалтерського та податкового обліку, правових питань ведення підприємницької діяльності, а також надає безвідсоткові позики суб'єктам підприємницької діяльності (СПД).

Однак, спостерігається значне зменшення як обсягу, так і кількості СПД – отримувачів цих позик: з 123 тис. грн. для 5 СПД у 2010 р. до 38 тис. грн. для 2 СПД у 2011 р. (табл. 2).

Таблиця 1. Середня заробітна плата у містах Одеської області

	лютий 2012р.	січень 2012р.	2011р.	2010р.	Відхилення (лютий 2012р. до січня 2012р.)		Відхилення (лютий 2012р. до січня-грудня 2011р.)	
					грн.	%	грн.	%
Одеська обл.	2466	2553	2387	2046	-87,0	96,6	79,0	103,3
Южне	4548	8216	5178	4147	-3668,0	55,4	-630,0	87,8
Іллічівськ	3564	3477	3349	3013	87,0	102,5	215,0	106,4
Одеса	2647	2740	2503	2142	-93,0	96,6	144,0	105,8
Котовськ	2493	2626	2605	2144	-133,0	94,9	-112,0	95,7
Ізмаїл	2256	2462	2377	2124	-206,0	91,6	-121,0	94,9
Білгород-Дністровський	2204	2194	2076	1767	10,0	100,5	128,0	106,2
Теплодар	1921	1906	1855	1428	15,0	100,8	66,0	103,6

Таблиця 2. Заходи, проведені Фондом підтримки малого підприємництва у м. Іллічівськ

Найменування заходу	2010 рік	2011 рік
Кількість проведених семінарів	1	2
Кількість наданих консультацій	1025	1006
Кількість наданих кредитів та їх загальна сума	5 позик на суму 123 тис. грн.	2 позики на суму 38 тис. грн.

Крім того, діяльність Фонду є дуже закритою, у нього немає свого сайту, де підприємці могли б отримати інформацію щодо тендерів на надання фінансової підтримки, не зрозуміло чи є методика конкурсного вибору підприємницьких проектів для надання ним фінансової підтримки, яким чином проводяться тендери, тощо. Таким чином, можна зробити висновок, що діяльність Фонду підтримки малого підприємництва у м. Іллічівськ

потребує вдосконалення, як у частині організації, так і методичного супроводження.

Як і в цілому по Україні, у м. Іллічівську з 2009 р. скорочується кількість суб'єктів малої підприємницької діяльності на 10 тис. осіб наявного населення, причому, якщо у 2010 р. проти 2009 р. скорочення склало 3%, то у 2011 р. проти 2010 р. – вже майже 16% (15,87%).

Кількість ж фізичних осіб-підприємців почала скорочуватися у 2011 р. – на 1,63%. Відповідно, скорочується кількість працівників, зайнятих у малому підприємстві – з 2008 р. це скорочення склало 5,76%, а також обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) – майже на третину (32,44 %). Крім того, в цілому по економіці міста значно скоротилися капітальні інвестиції – більш ніж на половину (52,6%).

Такі тенденції можна пояснити погіршенням середовища для розвитку малого підприємництва в цілому по Україні (крім економічної кризи, ще й введенням нового Податкового кодексу, який значно погіршив умови ведення діяльності малих підприємств).

Однак, у малому підприємстві м. Іллічівську є тенденція, відмінна від інших міст України, а саме: якщо в цілому по Україні з 100% існуючих

підприємств недіючими є 40-45%, то в Іллічівську – більш ніж 93% (табл. 3).

Причому, незрозумілим є те, що повністю недіючими є малі підприємства таких видів діяльності, як: роздрібна торгівля; ремонт побутових виробів та предметів особистого вжитку; діяльність готелів та ресторанів та надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту, адже ці види діяльності є найбільш прибутковими по всій Україні. Крім того, недіючими, в основному, є малі підприємства: оптової торгівлі і посередництва в оптовій торгівлі (165 проти 15 діючих); транспорту та зв'язку (відповідно, 240 проти 20); операцій з нерухомим майном, оренди, інжинірингу та надання послуг підприємцям (відповідно, 137 проти 6); будівництва (відповідно, 72 проти 7).

Таблиця 3. Основні показники розвитку суб'єктів малого підприємництва

Рік	Суб'єкти МП всього				У тому числі			
	Кількість суб'єктів МП на 10 тис. осіб наявного населення, од.	Кількість зайнятих працівників, тис. осіб		Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), млн. грн.	Малі підприємства			Кількість фізичних осіб-підприємців
		всього	з них найманих працівників		Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	з них найманих працівників	Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), млн. грн.	
2006	107			1119,6			1119,6	4365
2007	147			1740,3			1740,3	4988
2008	120		5,2	2235,2	5,5		2235,2	5420
2009	130	5,1	5,0	2222,0	5,1	5,0	2222,0	5914
2010	126	5,5	5,2	1761,3	5,5	5,2	1761,3	6148
2011	106	5,2	4,9	1510,1	5,2	4,9	1510,1	6048

Висновки

Таким чином, можна зробити висновок, що більшість малих підприємств м. Іллічівська знаходяться у так званій «тіні». Така тенденція характерна для всієї України, особливо в кризовий період. Високий рівень тінізації економіки України зумовлений несприятливим інституційним середовищем ведення бізнесу [5].

До найістотніших чинників тінізації національної економіки належать: суперечливість та дублювання законодавчої та нормативно-розпорядчої бази, недієвість організаційно-інституціональних механізмів антикорупційного законодавства, неефективність функціонування судової та правоохоронної системи, неефективне адміністрування податків, ускладненість доступу до земельних ресурсів, високий рівень злочинності, відсутність історичної практики дотримання норм та моральних стандартів законослухняної поведінки у суб'єктів господарювання та громадян. Тобто,

іншими словами, головною причиною тінізації економіки України є несприятливе підприємницьке середовище, для вдосконалення якого необхідні заходи на національному рівні.

Однак, і на рівні окремого міста є можливість для подолання тенденції тінізації діяльності малого підприємництва. Для цього необхідно впровадити механізм виводу з «тіні» малих підприємств, який пропонуємо побудувати наступним чином:

1) Створити робочу групу у міськвиконкомі, яка буде проводити моніторинг ситуації з «тіньовою економікою». Враховуючи існуючу ситуацію, такий моніторинг доцільно проводити методом «розходжень». Сутність цього методу полягає в порівнянні різних джерел даних або статистичних документів. При цьому передбачається, що джерела даних і статистичні документи містять інформацію про ті самі економічні показники, або використовуються різні методи для одержання даних з тих самих джерел. Прикладом може бути

наше дослідження: при порівнянні даних офіційної статистичної звітності, даних міськвиконкому та реальної ситуації в місті. Порівнюючи наявність працюючих перукарень, магазинів та інших малих підприємств з даними офіційної звітності, в яких стверджується, що жодне з таких малих підприємств не здійснювало діяльності в 2011 р., можна зробити висновок про великий «тіньовий сектор».

2) Провести дослідження та ранжування за важливістю причин відходу малих підприємницьких структур до «тіні». Таке дослідження можливо проводити різними методами, серед яких найбільш раціональним є анонімне анкетне опитування підприємців.

3) Після цього необхідно розподілити ці причини за можливістю усунення на різних рівнях: державному, регіональному, місцевому. Що стосується державного та регіонального рівнів впливу, то міськвиконком та Рада депутатів в змозі тільки надавати пропозиції.

На місцевому ж рівні необхідно провести звірку даних про надання малим підприємствам приміщень в оренду, сплати ними орендної плати та їх звітності про наявність або відсутність ведення підприємницької діяльності. Якщо мале підприємство регулярно сплачує кошти за оренду приміщення, але показує відсутність ведення підприємницької діяльності, необхідно провести

перевірку такого малого підприємства згідно законодавства. Якщо ж мале підприємство не сплачує орендну плату, то йому необхідно запропонувати почати діяльність в одному з пріоритетних напрямків, перелік яких формує міськвиконком. Для стимулювання такого малого підприємства, йому можливо запропонувати реструктуризувати його заборгованість з орендної плати та виплачувати її частинами.

4) Впорядкувати діяльність Фонду підтримки малого підприємництва у м. Іллічівську, в т.ч.: створити сайт, на якому розміщувати умови конкурсів на отримання фінансової, організаційної та інших видів допомоги, їх результати, а також іншу, необхідну для підприємців, інформацію; розробити методику вибору підприємницьких проектів на конкурсі для надання підтримки, тощо. Все це буде сприяти створенню рівних умов для всіх підприємців міста.

Запропоновані заходи дозволять поліпшити рівень розвитку малого підприємництва міста, збільшити кількість малих підприємств у структурі економіки міста; сприятимуть зростанню прибутковості сектору малого підприємництва, скороченню безробіття, що в свою чергу буде сприяти вирішенню ключової проблеми сталого розвитку - проблеми соціальної справедливості.

Список літератури:

1. Бутенко А.І. Потенціал малого підприємництва в парадигмі сталого розвитку [Текст] : [монографія] / А.І. Бутенко, С.В. Лазарева, Н.Л. Шлафман ; Нац. акад. наук України, Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. досліджень. – О. : Інтерпрінт, 2012. – 108 с.
2. Кесарчук Г.С. Активізація підприємницького потенціалу регіону в умовах економічної нестабільності / Г.С. Кесарчук // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2011. – Вип. 21.1. – С. 221-226.
3. Заплатинський М.В. Підприємницький ресурс та підприємницький потенціал регіону: понятійно-термінологічний аналіз понять // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Конкурентний потенціал і європейська інтеграція (регіональні аспекти). Збірник наукових праць. Вип. 1 (57) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень. Редкол.: відп. ред. акад. НАН України М.І.Долішній. – Львів, 2006. – С. 244-250.
4. Шуплецов А.Ф. Потенциал малого предпринимательства: аспекты теории и практики: монография / А.Ф. Шуплецов, Т.Г. Краснова, О.Н. Булакина ; под ред. д-ра экон. наук, проф. А.Ф. Шуплецова. – Иркутск : Изд-во Байкальского гос. ун-та экономики и права (БГУЭП), 2009. – 353 с.
5. Тіньова економіка в Україні [Текст] : масштаби та напрями подолання : аналіт. доповідь / за ред. Я. А. Жаліла ; Нац. ін-т стратегічних досліджень. – К. : НІСД, 2011. – 96 с.

Надано до редакції 18.11.2012

Бутенко Анатолій Іванович / Anatoly I. Butenko

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Оцінка розвитку малого підприємництва м. Іллічівськ для забезпечення сталого розвитку міста [Електронний ресурс] / А.І. Бутенко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 1 (6). – С. 6-10. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n1.html>